

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"ויעבר אברהם בארץ" (בראשית י"ב, ו' - ט'. י"ג, א' - ה')

הקדמה - הקב"ה מתגלה לאברהם ואומר לו : "לך לך... אל הארץ אשר אראך", וכבר כתבנו במאמר אחר על הפרשה, שאברהם הלך פעמיים לארץ ישראל, פעם ראשונה הלך בגיל שבעים עם לוט בלבד, וחזר לחרן, ובגיל שבעים וחמש יצא סופית עם כל משפחתו לארץ ישראל. והפסקים המתארים את הגעתו לשכם והמשך מסעו מתארים את הליכתו השנייה לארץ ישראל.

היכן היה אמור אברהם להשתקע - ה' לא אומר לו היכן להשתקע, ואנו רואים, שבתחילה הוא מגיע מכיוון צפון ועובר בארץ עד שמגיע לשכם, כנאמר : "ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה" (י"ב, ו'). ה' נראה אליו ומבשר לו שתי בשורות, ואברהם בונה שם מזבח כנאמר : "וירא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת, ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו" (שם, ז'). אך אינו נשאר שם, אלא : "ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה, בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'" (שם, ח'). אך גם שם אינו מתיישב אלא : "ויסע אברהם הלך ונסע הנגבה" (שם, ט'). ובגלל הרעב נאלץ לרדת למצרים ולגור שם.

רעיון א' - מטרת מסעו של אברהם לאורך כל ישראל מצפון לדרום - בתחילת מסעו נאמר : "ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכם". ניתן להבין, שאברהם התכוון לעבור בתחילה את כל הארץ בכדי לראותה, ואח"כ להחליט היכן להתיישב. בשכם ה' נראה אליו, ולכן הוא בונה שם מזבח. אח"כ ממשיך במסעו דרומה להמשיך בתוכנית מסעו, ונוטה את אהלו מקדם לבית אל, וגם שם בונה מזבח. משם ממשיך הנגבה להשלים את תוכנית מסעו. גם יתכן, שבתחילה תכנן להתיישב ליד שכם. אך מכיוון שה' מתגלה אליו מבשר לו שלזרעו יתן את הארץ הזאת, הוא משנה את תוכניתו, ומחליט לראות את כל הארץ המובטחת.

"ויעבר אברהם בארץ" - אומר 'רש"י' : "נכנס לתוכה". וצריך להבין, מה 'רש"י' בא לומר במילים אלו. בעל 'שפתי חכמים' מפרש, שבדרך כלל הביטוי - 'ויעבור' בא לומר שהוא עובר דרך מקום מסוים בכדי להגיע למקום אחר, אך כאן המובן שונה, שנכנס לתוכה בכדי לדור בה, ולא לעבור למקום אחר, לכן מפרש שנכנס לתוכה. ושואל, מנין ל'רש"י' שאברהם נכנס לתוכה, ומציע שני הסברים. האחד, שדייק זאת מזה שנאמר שאברהם עבר - 'בארץ' עם האות ב"ית משמע שנכנס לתוכה. וההסבר השני, שאולי דייק זאת מזה שכתוב - 'עד מקום שכם' ושכם היא בארץ כנען. אך, נראה להקשות על דבריו, שאם זו היתה כוונת 'רש"י', אז העיקר חסר מן הספר.

רעיון ב' - ונראה לומר, שכוונת 'רש"י' - 'נכנס לתוכה' לא ללמדנו שנכנס לארץ, כי היה אומר - 'נכנס לארץ', אלא רצה לומר שנכנס - 'לתוכה' במובן של - 'אמצעה' של הארץ שהוא מקום שכם. אך לפי הפירוש שהעלינו, שתוכנית אברהם מלכתחילה היתה לעבור קודם את כל הארץ, לכאורה אין שום קושי, והפסוק - 'ויעבר אברהם בארץ' אומר, שאברהם ברצונו לעבור את כל הארץ הגיע בתחילה לשכם, ושם התגלה אליו ה', ואח"כ המשיך במסעו.

"עד מקום שכם עד אלון מורה" - ויש לשאול, מדוע התורה מציינת את שני השמות, גם 'שכם' וגם 'אלון מורה'? 'רש"י' אומר : "אלון מורה - הוא שכם" אך יש לשאול, מדוע לגבי שכם נאמר - 'עד מקום שכם' ולא - 'עד שכם', כמו שנאמר - 'עד אלון מורה'? 'אבן עזרא' אומר : "גם זה המקום שכם. משה קראו כן כי שכם לא היה בימי אברהם". ולפי דבריו נוכל לפרש, שלכן לא נאמר - 'שכם' כי עוד לא היה אז מקום בשם כזה, אלא נאמר - 'מקום שכם' כלומר, מקום שבעתיד יקרא 'שכם'.

רעיון ג' - אולי, 'שכם' בפסוק זה אין הכוונה לעיר שנקראת - 'שכם' אלא לאיש - 'שכם בן חמור', ולכן נאמר - 'עד מקום שכם' כלומר עד המקום של שכם בן חמור, והמקום נקרא - 'אלון מורה'. ובצורה דומה ניתן לפרש גם את הפסוק : "ויבא יעקב שלם עיר שכם" (ל"ג, י"ח). וגם שם יש לשאול, מדוע נאמר - 'עיר שכם' ולא שיעקב הגיע - 'לשכם'? ונסביר, שגם שם אין הכוונה לשם המקום אלא לשם האיש, שיעקב הגיע לעיר שבה גר אדם ששמו היה - שכם. ובוזה כוונתי ב"ה לדברי 'רשב"ם' שם שאומר : "עיר שכם - עירו של שכם". ובלשונו יותר חריפה מובא ב'פירוש בעלי התוספות' שם : "עיר שכם. עירו של שכם... והמפרש ששם העיר שכם טועה הוא".

היכן התכוון אברהם להשתכן - התורה מתארת שאברהם עבר בארץ ומזכירה רק שני מקומות שבהם היה. בתחילה הגיע עד אלון מורה, ומשם העתיק ההרה מקדם לבית אל. ונראה לומר, שלמרות שה' נגלה אליו באלון מורה ומבשר את בשורת הארץ ואת בשורת הבנים, ואברהם בונה שם מזבח, ניתן להוכיח מן הפסוקים שכוונתו היתה להשתקע על ההר בין 'בית אל' ממערב ל'עיר' ממזרח.

הוכחה ראשונה לכך היא, שלגבי אלון מורה, לא נאמר שנטה שם את אהלו. לעומת המקום השני שעליו נאמר : "ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה" (י"ב, ח'). ונראה לומר, שההוכחה המכרעת לכך היא מהפסוק שמתאר את מסעו בחוזרו ממצרים : "וילך למסעיו מנגב ועד בית אל, עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה בין בית אל ובין העי" (שם, י"ג, ג'). וכתוב במפורש ששם היה אהלו בתחילה, ומשמע שהוא לא נטה את אהלו באלון מורה.

ונראה, שניתן להוכיח זאת גם מענין המזבחות שבנה, שהרי בנה מזבחות בשני המקומות. את הראשון הוא בנה באלון מורה כנאמר : "וירא ה' אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת, ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו" (שם, י"ב, ז'). ואת השני בונה מקדם לבית אל כנאמר : "ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה, בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'" (שם, ח'). וא"כ קשה, מדוע כאשר הוא חוזר ממצרים נאמר על המזבח השני שאותו הוא עשה ראשונה : "וילך למסעיו מנגב ועד בית אל, עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה בין בית אל ובין העי. אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה, ויקרא שם אברהם בשם ה'" (י"ג, ג' - ד').

ונראה לומר, שלשני המזבחות מטרת שונות. את המזבח הראשון הוא בנה כאות תודה לה', כמו שנאמר : "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו", ומסביר 'רש"י' : "ויבן שם מזבח. על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל", או לפי הסברו של 'אור החיים' הקדוש שבנה מזבח על עצם זה שה' נגלה אליו, ומדייק זאת המילים : "לה' הנראה אליו". אך את המזבח השני הוא בנה במטרה אחרת כמו שנאמר : "ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'". כלומר, בבניית המבנה הזה, הוא גורם לאנשים לעצור ממהלכם ולתהות על מטרת המזבח, וזו היתה הזדמנות בשבילו לקרא בשם ה', ולהשפיע עליהם להאמין בבורא עולם. וכאשר הוא חוזר ממצרים נאמר : "אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה, ויקרא שם אברהם בשם ה'", כלומר, שזה היה המזבח הראשון שהוא בנה במטרה לקרא שם בשם ה'.

מטרת המסע לכל אורך ארץ ישראל - ויש להבין מה היתה מטרת מסעו בארץ, ואפשר להעלות שתי סיבות לדבר: האחת - לתור לו מקום לשבת, וגם בשביל מטרה זו הוא צריך לעבור קודם בכל הארץ, ואז להחליט על המקום הטוב ביותר עבורו. והשנייה - לראות את כל הארץ שהי הבטיח לו, ואחרי שיראה את כל הארץ, יוכל גם להחליט היכן להתישב.

רעיון ד' - על פי הדברים דלעיל, נראה לומר, שהיתה לו מטרה נוספת במסעותיו והיא, להפיץ את האמונה בה' אחד. פעולה שכבר החל בה בחרן, מבחינת - "והנפש אשר עשו בחרן". ולשם כך, הוא עובר בכל הארץ לאורכה, ובכל מקום הוא מפיץ את אמונתו. אך הוא לא יכול כל ימיו להיות במסעות, אלא לאחר שכבר יכירו בו שהוא נושא דגל האמונה, הוא צריך לבחור מקום מושב קבוע, ושמצד אחד, כל דורש ה', ידע להיכן לפנות. ומצד שני, המקום צריך להיות במקום מרכזי בארץ ועל אם הדרך, מקום שבו עוברי דרכים עוברים דרכו, והוא יוכל לדבר אתם, ולהפיץ את אמונתו.

מקום משכנו - במרכז הארץ ממש - ואכן נראה, שהמקום שבחר הוא במידה רבה במרכז הארץ. מבחינת אורכה של הארץ, 'בית אל' היא במרכז הארץ בין צפון לדרום, כאשר שכס נמצאת צפונה לה, וירושלים וחרון דרומה לה. ומבחינת רוחבה של הארץ מקום זה במרכז, כאשר הים התיכון ממערב והירדן ממזרח. הוא גם בחר לא לשבת בתוך אחד ממקומות היישוב, כי שם לא יהיה לו מגע אישי קרוב עם עובדי האורח, ולא יוכל למלא את תכליתו. אלא צריך להתיישב דווקא **בין הישובים**, כי אז אנשים שעוברים שם בדרך המלך, יעצרו למנוחה ואכילה באוהל שהקים להכנסת אורחים, וכך יוכל לאלפס אמונה בה', כפי שמופיע בחז"ל, וכמו שנראה בפרשה הבאה בפרשת 'וירא' לגבי המלאכים, ורואים שאברהם יושב פתח אוהלו ומחכה לאורחים, ומשמע שאוהלו היה על אם הדרך.

"ויעבר אברהם בארץ עד מקום שכס" - לפי זה, נסביר, שהפסוק מלמד אותנו שזו היתה כוונתו מלכתחילה לעבור בכל הארץ, והתורה מספרת לנו את התגלות ה' אליו כאשר הגיע עד מקום שכס.

"ויסע אברהם הלך ונסוע הנגבה" - אברהם לא נשאר באזור שכס, אלא ממשיך במעלה ההר עד אל מקדם לבית אל, ומחליט ששם יטה את אוהלו גם בעתיד. אך עדיין, הוא לא סיים את תכליתו, וממשיך במסעו דרומה, להפיץ את אמונתו בכל הארץ. גם הביטוי - 'הלך ונסוע' מורה שזו לא היתה הליכה רציפה, כפי שעושים כאשר המטרה היא להגיע למקום מיועד בדרומה של הארץ. אלא מסע עם עצירות ביניים, במטרה להפיץ אמונתו בין האנשים. וכמו שאומר 'רש"י': "הלך ונסע. לפרקים יושב בכאן חדש או יותר ונסע משם, ונוטה אהלו במקום אחר".

"ויט אהלה... ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה'" - קודם אוהל ואח"כ מזבח - יש לשאול, אם המטרה של אברהם היא להפיץ את האמונה בה' ע"י בניית המזבח, אז למה קודם נוטה את אוהלו ורק אח"כ בונה את המזבח? ונראה לומר, שרק לאחר שסעד את העוברים ושבים, נפתח לבם לשמוע גם ענייני אמונה, ולא כאשר הם רעבים וצמאים מהדרך. ולכן הוא קודם נוטה את אוהלו שיוכל לארח אותם לסעודה, ורק אח"כ בונה מזבח בכדי לקרא בשם ה'.

ואת ההפרדה הזו בין האוהל והמזבח והקדמת האוהל למזבח אנו רואים גם בחזרתו ממצרים: "וילך למסעיו מנגב ועד בית אל, עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה בין בית אל ובין העי. אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשנה ויקרא שם אברם בשם ה'". ורואים, שגם כאן התורה אינה מסתפקת בציון מקום אחד שהיה מספיק בכדי לדעת לאן הוא הגיע, אלא טורחת ומפרטת שהוא הגיע עד המקום ששם היה האוהל, וכן מציינת שהוא הגיע אל מקום המזבח, ושוב האוהל לפני המזבח. וזה מחזק את דברינו לעיל, שזו היתה שיטתו, שמקודם יתן להם לאכול, ואח"כ יקרא בפניהם בשם ה'.

"ויעבר אברם בארץ... ויסע אברם הלך ונסע הנגבה... וילך למסעיו מנגב ועד בית אל" - יש להבין, את משמעות הפעלים הללו. עד שאברהם מגיע לשכס התורה משתמשת בפועל - 'ויעבר'. מבית אל בהליכתו הנגבה, משתמשת התורה בעיקר בפועל 'מסע' - 'ויסע אברם הלך ונסע'. ובעלייתו ממצרים מהנגב חזרה עד בית אל שוב משתמשת התורה בפועל 'מסע' - 'וילך למסעיו'.

רעיון ה' - ונראה, שהפועל - 'ויעבור' מבטא פעולה שאין בה מטרה עצמית, אלא לעבור דרך מקום מסוים במטרה להגיע למקום אחר. אך - 'מסע' הוא הליכה שיש בה מטרה עצמית, ומטרת המסעות שלו היו להפיץ את שם ה'. וכאשר הוא חוזר ממצרים נאמר: "וילך למסעיו מנגב ועד בית אל, והביטוי - 'וילך למסעיו' הוא ביטוי לא מובן. ולדברינו נסביר, שהביטוי - 'וילך למסעיו' מלמדנו שהלך למלא את אותו המשא שלקח על עצמו בדרכו הנגבה, להפיץ את האמונה בה'. ואם נשאל, הרי כבר הפיץ את האמונה בדרכו הנגבה? נוכל לומר בפשטות, שתמיד יש צורך לחזק את האמונה אצל אותם האנשים, וגם בכדי להפיץ את האמונה אצל אנשים אחרים.

יסודות באמונה - ואולי, אפשר גם לומר, שבדרכו הנגבה הוא היה במצב לא כל כך מיטבי מבחינה גשמית. וכאשר הוא מפרסם שיש אלוקים אחד שאותו יש לעבוד, והוא מקיים את כל העולם, אז האנשים פחות משתכנעים מאדם שרואים שהאלוקים לא בדיוק עומד לצידו. וכמו שמסביר הכוזרי לחבר, מדוע החליט לא להזמין בראשונה לשכנע אותו באמונתו. אך לאחר שחוזר ממצרים ונאמר עליו: "ואברם כבד מאד, במקנה בכסף ובוזהב" (שם, י"ג, ב'), הוא רוצה לעבור שוב באותם המקומות שהיה בתחילה, ולהראות להם, שמי שבוטח בה' חסד יסובבנו, ואף ממצב קשה שאין לו מה לאכול ונאלץ לרדת למצרים, הוא מגיע למצב של כבד מאד במקנה ובכסף ובוזהב. ולא רק הוא עצמו, אלא אף מי שנלווה למאמין גם הוא זוכה לחסד ה', כמו שנאמר שם: "וגם ללוט ההלך את אברם, היה צאן ובקר ואהלים" (שם, י"ג, ה'). ועוד, בא אברהם ללמד, שמצב זמני דחוק של המאמין, אינו מורה כלל על ריחוקו מה' ועל מצבו הרוחני, וכמו שטוען שם ה'ריה"ל בספר 'הכוזרי'.

הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל 'תורתך שעשועי' ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל שנלב"ע.

ולע"נ ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל מלומדי הכולל 'תורתך שעשועי' שנלב"ע

השיעורים מתקיימים בבית הכנסת חניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net